

סוד הרצח של בית הכנסת

מאת מנחם זיגלבוים

שנים רבות לאחר שנטל אדמו"ר הזקן את שרביט הנשיאות החסידית בליטא – עדיין נמשכו הרדיפות והחרמות נגד החסידים בכל מקומות מושבותיהם בקנאות בלתי-מתפשרת. בכל מקום החרימו את החסידים, רדפו והציקו אותם והיו אף שהפליאו בהם את מכותיהם. לעתים היו מעיזים ומלשינים לשלטונות על כת החסידים המתגוררת בעיר – הלשנות מעין אלו תכפו, ואחת מהן אף הופנתה כנגד רבינו הזקן.

בית-הכנסת של החסידים שבגלובאק הליטאית היה בית-הכנסת הגדול והיפה ביותר בעיר. קשתות החלונות הגבוהים נראו מכל בתי העיר, יופי בית-הכנסת וצורתו הפנימית אף הם הרשימו את כל רואיהם, והיה בית-הכנסת החסידי גבוה ומתנשא מעל כולם.

ומאליה עולה השאלה: מי אפוא בנה את בית-הכנסת החסידי המפואר הלזה בעיר שרוב תושביה היו מתנגדים קנאים לחסידות ולחסידים; שידועה היתה ברדיפות שרדפו בה החסידים?

הכל ידעו כי ר' שרגא העשיר, שהיה מלפנים מראשי הקהל של גלובאק – נושא דגל המלחמה בחסידים – הוא אשר בנה ושיכלל את בית הכנסת, והאדיר את שמה של החסידות בעיר, ולמעשה שבר את תוקפה של הקנאות.

אך רק מעטים ידעו מדוע שינה לפתע ר' שרגא את טעמו ונהיה לחסיד מן המניין.

מבצר עז של מתנגדים היתה גלובאק. קנאים לשמה ושלא-לשמה רדפו במלחמת חרמה את מתי-מעט החסידים שהתגוררו בעיר. חרם חמור הוכרז על כל מי שיתקרב לחסידים ולמנהגי החסידים, עד שאסור היה לעמוד בדי אמותיו של המוחרם.

אחד מאלו שנשאו את דגל החרמות והרדיפות היה ר' שרגא מראשי הקהל דמתא. קנאי וקפדן היה עד להחריד.

אח היה לו לשרגא, בשם ר' זעליג. לעומת אחיו הוא היה יהודי פשוט, ירא שמים ואוהב את הבריות, שמח בשמחה תמידית על שום זה שזכה להיות יהודי.

באחד הימים התגנב ר' זעליג באישון לילה מביתו. קודם לכן נטל עמו צרור דל וחמק בהיחבא מהעיר בדרכו לליאזנא אל

כחש שהגיע זמנו לחזור לביתו ולעירו חשש מאד, בידעו היטב את אשר מצפה לו שם. דמותו של דודו האהוב עמדה לנגד עיניו...

נכנס אפוא מרדכי אל הקודש פנימה, כדי לקבל עצה מאדמו"ר הזקן מה לעשות וכיצד להתנהג בשונו לגלובאק. שקע רבינו הזקן במחשבות טמירות, ואחר נטל 'צעטלי' קטן ורשם עליו מספר מילים: "אם יבוא למחנכם אל תהרגוהו..."

נטל מרדכי הצעיר את הפתק מתוך אמונה עמוקה, הטמינו היטב בכיס מעילו, ושב לעירו ולמולדתו.

באישון לילה, כשכל בני העיר נמו את שנתם, חזר מרדכי לעיר, ומיד שם פעמיו אל בית אחיו. הוא הכיר היטב את אופיו של אחיו וידע כי כל רע לא יאוונה לו מידו, למרות התנגדותו לחסידות.

בראות האח את אחיו מרדכי שחזר לפתע לאחר תקופה כה ארוכה, נבהל ופניו חוורו. זכר מקרה דודו צף ועלה אף לנגד עיניו... מכל מקום הכניסו לביתו וחיבקו בחמימות.

"מה עשית אחי, שנסעת לליאזנא? האומנם אינך יודע את אשר מצפה לך כאן?" התבהרו פניו של מרדכי הצעיר מתוך שמחה פנימית עמוקה: "דע לך כי שם טוב מאד ברוחניות. שם אפשר למצוא את הדרך שנוכל להתעלות בשליבות התורה ויראת השם כדבעי".

תוך כדי דיבור הוציא מרדכי את הפתק שקיבל מרבינו הזקן והראה אותו לאחיו. התבונן האח במילים הספורות ופניו האפירו. הוא חייד חיוך מר וכאוב:

"אינני יודע כיצד צעטיל זה יעזור לך. הרי כשתבוא לאבא עלול הוא להכותך מכות נמרצות עד מוות עוד בטרם תספיק להראות לו את הפתק..."

שתיקה עגומה נפלה בחדר. התכנסו שני האחים במחשבותיהם, בנסותם לטכס עצה כיצד לקדם את פני הרעה הממששת ובאה.

לפתע הפר האח את הדממה המעיקה: "לך נא אחי כעת אל בית-הכנסת שבחצר הבית, שב שם והתעסק בענייניך. השתדל שלא יראו אותך אנשים, ואני אמצא את הדרך להראות לאבא את הפתק שכתב הרבי – אולי גאונותו הידועה של המגיד מליאזנא תשכך את כעסו".

הלך אפוא מרדכי הצעיר לבית הכנסת שבחצר בית אביו, ומכיון ששעת חצות הגיעה, הזדרו לחלוץ את מנעליו, נתן אפר על ראשו, והחל לקרוא בעצב את תיקון חצות. דומה היה שהמלים חוברו במיוחד עבורו לשעה קשה זו. קולו התנגן והתפשט בחרישיות

החסידות ששמה התפשט בסערה ברחבי העולם היהודי. הבין הוא בדעתו כי לא בכדי הסתכן דודו לנסוע לליאזנא, ובוודאי היה לו בשל מה להסתכן...

חודשים מספר לאחר אותו מעשה, חמק אף מרדכי הצעיר באישון לילה ועזב את העיר בדרכו לליאזנא – – –

כמעט שנתיים שהה מרדכי בליאזנא. שקד על התורה ועל העבודה כפי שהן מוארות במאור שבתורה, תורת החסידות. התלבש והתנהג כאחד החסידים, והיה למשכיל גדול בחסידות.

קסומה בעד חלונות בית-הכנסת. הנעימה העצובה הקיצה את שרגא הגביר משנתו, והוא תמה והתפלא מי הוא האיש שקורא תיקון חצות בנעימה כה ערבה. הזדרז להתלבש, יצא את הבית ונעמד מתחת לחלונות בית הכנסת. ניסה להציץ פנימה לראות מי הוא הצדיק הנסתר הלזה, שאומר את תיקון חצות במדרגה רוחנית כה נעלה, 'אין זה כי אם איש אלוקים הוא האיש הלזה', הירחר ולבו נמס בקרבו לשמע הבכי הכבוש. אך הנר הדל שהבליח בחשיכה לא סיפק בידו די אור כדי להבחין בדמותו של האיש.

עודו עומד שם, ולפתע חלף שם בנו, כמו "בפתאומיות".

"הקשב נא בני לקול נעימתו המתוקה של האלמוני הזה, כיצד אומר הוא את תיקון-חצות. בכיו ותחניתו יכולים להמיס כל לב, ולעורר את הנשמה לתשובה נעלה ביותר".

ראה הבן כי לב אביו רך וכי השעה כשרה לספר את האמת אודות זהותו של האלמוני ובקול חרישי אמר: "אבא יקר! זהו קול בנך אשר היה בליאזנא".

נדהם האב והחריש. צלל במחשבות עמוקות, כמו באחת הכתה בו האמת, כי גם בקרב החסידים ישנם אנשי אמת ורגש, שיכולים להגיע לפסגות חדשות בעבודת השם.

הבין האב כי בנו ירא לשוב הביתה, מחשש שיבולע לו כאשר נעשה לדודו. על אף התנגדותו העזה לחסידות האזין האב לקול מצפוניו, נכנס לבית הכנסת והזמין את בנו להיכנס לביתו. מכל מקום, כיון שהחרם נגד החסידים עמד בתוקפו, לא התקרב האב לתוך ד' אמותיו של בנו, וייחד לו חדר בנפרד משאר בני הבית, למען יעשה שם כרצונו...

באחד הימים נפלה מריבה בין שרגא העשיר לבין רעייתו. השניים הגיעו לידי ויכוח נוקב ולא יכלו להתפשר ביניהם. המחלוקת ביניהם החריפה במשך שבועות ארוכים עד שהרעיה ביקשה גט פטורין מבעלה.

נמלך אפוא שרגא לנסוע לוויילנא ולבקש מרב העיר לכתוב עבורו את הגט כדת וכראוי. אך האשה סירבה לנסוע לוויילנא. במרוצת הזמן הספיק הבן מרדכי להכניס מעט מאוירת החסידות התוססת לבית הוריו, וחפצה של האם היה לנסוע דווקא לליאזנא כדי שאדמו"ר הזקן יכתוב ויערוך את הגט.

שער הספר "לספר מבראשית" היו"ל בימים אלה - ממנו לקוח סיפור זה

לא היתה ברירה לשרגא העשיר; הוא חרק שיניים ונסע עמה לליאזנא. לאחר מאמצי נפש מרובים נכנס יחד עם רעייתו לאדמו"ר הזקן כדי לשטוח בפניו את טענותיהם ובקשתם.

כשנכנסו השניים ישב רבינו הזקן על כסאו. הדרת פניו ועיניו הטהורות שבו מיד את לבו של שרגא, והוא נשאר לעמוד ליד הפתח כמהופנט למקומו. הקדושה והטהרה שלטו בחדר שלטון ללא מצרים, וגם אדם במדרגתו הנמוכה והשפלה יכול היה לחוש בה ולמששה בידיים.

האזין רבינו הזקן לדבריהם של השניים, בירר את טענותיהם אחת לאחת, ולאחר שיחה ארוכה השכין בניהם שלום ואהבה כבראשונה. הגיעו השניים לידי פשרה ושניהם סמכו עליה את ידיהם ללא פקפוק. רבינו הזקן בירר את הדרך הממוצעת ביניהם בדרך גאונית שרק אדמו"ר הזקן יכל לעשות.

יצא שרגא הגביר את החדר, ומחשבות רבות הציפו את מוחו והוא לא יכול היה לשלוט בהן. מצד אחד רגשות אהדה וקירוב לאדמו"ר הזקן חיממו את לבו, ולמרות שניסה להדחיקם מעליו ולהשליט במוחו שוב את קנאותו – לא יכול להן.

מכיון שרגשות של תשובה וחרטה החלו להציף את לבו, זכר אחיו ההרוג עלה בלבו. רגשות של אשמה נקבו את לבו הדווה, והוא ידע כי לפשע כה חמור אין כל תקנה ומחילה. החליט אפוא להיכנס שנית אל אדמו"ר הזקן למען יורהו הרבי דרך תשובה וחרטה.

כשנכנס אל הקודש פנימה הביט בו אדמו"ר הזקן בעיניו החודרות; מאוס לא נסתר מנגד עיניו, והוא ידע היטב בשל מה נכנס אליו הגביר בשנית.

"נוכחתי לראות כי גדולה קדושתכם וגאונותכם" – מלמל הגביר בעיניים מושפלות ומבושה צורבת – "יודע אני שרק הרבי יוכל להורות לי דרך תשובה על אשר גרמתי להרג אחי".

השהה רבינו הזקן את עיניו הזכות, כמו חוקר לצפונות לבו לדעת האם מעומק לבו מדבר האיש, או רק רגע חולף של חרטה פוקד את לבו.

"הלא הנך למדן?! – נענה רבינו הזקן – "שאלה גדולה לי אליך: האם באותו זמן שאחיד חזר מכאן לגלובאק, מצאת היתר בגמרא להרוג יהודי ולו בשביל שסטה מדרך הישר?"

השפיל שרגא את עיניו במבוכה: "לא רבי, בגמרא אין היתר לכך, אך מכל מקום אבקש מכם תשובה על חטאתי".

"מכל מקום למדן הנך" – המשיך אדמו"ר הזקן להקשות – "שמה מצאת

עולם – שמע הורדוס לעצתו של בבא בן בוטא ויצא לעסוק באורו של עולם. במשך שנים רבות שיפץ ושיכלל לתפארת את בית המקדש עד שאמרו ימי שלא ראה בניין הורדוס לא ראה בנין נאה מימיו.

"זוהי תקנתך" – פקח רבינו הזקן את עיניו מדבקותו – "כיבית נרו של חסיד, תשובתך היא לחזור לגלובאק ותבנה שם בית-כנסת עבור קהל החסידים בעיר, ועל ידי כך תרומם את קרנם של החסידים בעיר למען יישמעו וידעו" –

(מעובד על-פי רשימותיו של הרה"ח ר' מרדכי שוסטרמן ע"ה)

בגמרא דרך תשובה לתיקון עוון מעין זה? "אינני יודע".

"אם אינך יודע אם כן אומר לך אני. מצינו בגמרא במסכת בבא-בתרא" – התנגן קולו של רבינו הזקן בלמנדות – "במעשה של הורדוס אשר קטל לכולהו רבנן, וכשהגיע לבבא בן בוטא עיוור את עיניו אך לא הרגו. לאחר מכן נכנס עמו בשיחה, הכיר בגדלות רוחו והתחרט על מעשיו הנוראים. אמר ליה, אילו ידעתי דזהרי רבנן כולי האי לא הוה קטלינא להו, כעת מה תקנת? אמר לו: הוא כבה אורו של עולם, ילך ויעסוק באורו של